

Přišel čas, abychom znovu obratně surfovali na vlnách, říká Pavel Baran

7.5.2025 - Luděk Svoboda | Akademie věd České republiky

Máme za sebou druhý ročník turnaje v badmintonu, který spoluorganizujete. Jak jste si ho užil?

Před rokem jsme měli obavu, jestli celoakademický badminton čtyřher vzbudí zájem. Ukázalo se, že nebyla na místě. Letos jsme se obávali, zda zájem všech hráčů a hráček uspokojíme, haly v Letňanech nejsou nafukovací. Turnaj i organizace ale dopadly výtečně díky Honzovi Flussrovi z Ústavu teorie informace a automatizace a Evě Kabíčkové z Kanceláře Akademie věd. Za podporu děkuji také pracovištím. Prání vidět se za rok zaznívala, a tak doufám, že turnaj na jaře 2026 zase vyjde.

Jste také fanda fotbalu, hlavně Baníku. Ostravští fotbalisté jsou nyní po hubených letech na třetím místě před pražskou Spartou a těsně za plzeňskou Viktorkou. Jak si sezonu užíváte, zašel jste na Baniček?

Fanda tedy jsem! Do Ostravy se bohužel dostanu málo, pokud ale Baník hraje v Praze a okolí, nechybím. Naposledy jsem byl na Dukle, které ale nostalgicky rovněž přeju dobré výsledky. Takže radost byla, ale s triumfem nad pražskými „S“ se srovnávat nedá. Do konce nadstavby je ve hře ještě docela hodně bodů, uvidíme... Sparta musí do Ostravy na Baník a já věřím.

Je vám při vedení Vědecké rady vlastní rychlý útok, nebo spíše kombinujete s míčem?

Zajímavé přirovnání. Až do „dorostu“ jsem fotbal hrával velmi dobře, ale vždy jsem byl tím, kdo tvořil hru, většinu gólů dávali jiní. Asi to mám v povaze i v pracovním životě: rád tvořím hru, abych dal prostor lidem, kteří ve vědě a výzkumu excelují. Rád je podporuji i ve Vědecké radě a kombinaci s míčem v pomyslné pracovní hře preferuji.

S jakou vizí se předsednictví rady ujímáte? Vzal jste si nějaké „ponaučení“ z předchozího období?

Působení Vědecké rady spočívá v roli poradního a koncepčního orgánu, který podporuje Akademickou radu. Pozice Akademie věd v systému vědy a výzkumu mi někdy připomíná pohyb na vlnách a nyní opět nastal čas na nich obratně a zkušeně surfovat. Tomu by měla Vědecká rada ze své pozice napomáhat. A co se týče ponaučení, vtělili jsme ho do sedmnácti doporučení, jichž bychom se chtěli držet.

Vybral byste nějaké?

Například sledovat garanci svobody vědeckého bádání, věnovat se více kvalitě doktorského studia, iniciovat omezení nežádoucích duplicitních procesů, které souvisejí s hodnocením na národní úrovni a hodnocením akademickým, nebo se zaměřit na zlepšení podmínek a motivace v programech podpory excelence.

Ve Vědecké radě s vámi zasedlo 29 osobností nejen z prostředí Akademie věd, ale také externisté. Jak dobře se znáte? Co od nich očekáváte?

Akademický sněm složení rady výrazně obměnil, téměř dvě třetiny členek a členů jsou nové. Některé z Akademie věd i vysokých škol znám docela dobře. V zastoupení vědních oblastí i oborů jde o pestrou sestavu. Věřím, že každý přispěje podle svých kompetencí, nakonec ale vždy v zájmu Akademie věd a vědy a výzkumu jako celku.

Akademická rada, jejímž členem jste automaticky coby předseda Vědecké rady, má jasné pravomoci. Aktivita Vědecké rady ale tolik svázané nejsou. Co všechno má v gesci?

Naše působnost je rozsáhlá. Jde zejména o navrhování způsobů a kritérií hodnocení, podmínek programů excelence, vyjadřování se k návrhům na zřízení, sloučení, splynutí, rozdělení a rušení pracovišť, včetně jejich zařazování do sekcí, podporu spolupráce s vysokými školami, s podnikatelskou sférou i územními samosprávami. Nesmím zapomenout ani na udělování titulu „doktor věd“, otázky spojené s kariérním řádem, ceny a medaile, spolupráci s radami pracovišť. Samostatnou agendu tvoří etika vědecké práce.

Na březnovém jednání Sněmu jste zmiňoval, že se vám s minulou Akademickou radou spolupracovalo nadstandardně. Vyberte jednu aktivitu, která vzešla z Vědecké rady a má šanci, aby se uplatnila.

Akademickou radu jsme podporovali při prosazování specifické položky v kapitole Akademie věd určené pro finanční zajištění doktorandů, kteří působí na pracovištích – konkrétně v souvislosti s novelou vysokoškolského zákona. Akademická rada si náš návrh vzala za své a při vyjednávání rozpočtu ho uplatnila. Jak nakonec požadavek dopadne, uvidíme nejpozději na konci května. Už nyní je ale bohužel zřejmé, že někteří aktéři v systému vědy a výzkumu nám v této věci nepřejí.

„Kryt záda“ vám bude sedm místopředsedů. Proč se jejich počet rozrostl?

Začnu tím, že místopředsedové pokrývají vědní oblasti a agendu titulu „doktor věd“. Jmenovitě Luboš Náhlík, Ondřej Prášil, Iva Poláčková Šolcová a Jan Vondráček. Na postu místopředsedy pro vědní politiku pokračuje Petr Dvořák. Vzhledem k významu spolupráce s vysokými školami se stala nově místopředsedkyní Michaela Hrubá. Otázka transferu znalostí je také významná a aktuální, proto se Vědecká rada rozhodla tuto agendu vyzdvihnout samostatnou pozicí místopředsedy, kterou reprezentuje Joe Lazar.

Jaké priority jste si vytyčili?

Připravujeme nyní programový dokument, který projednáme na následujícím zasedání. Nechci proto předbíhat, počkejte tedy, s čím konkrétně přijdeme.

Můžete tedy prozradit, co chystáte například pro mladé vědce a vědkyně?

Mladé vědkyně a vědce jsem se snažil podporovat vždy. Dosvědčují to i programové teze, s nimiž jsem se ucházel o post předsedy. Vědecká rada by měla reflektovat prorodinnou politiku a rovnováhu mezi soukromým a pracovním životem. S tím souvisí důraz na odpovídající podmínky v akademických i národních programech excelence, které by potřeby juniorních vědkyň a vědců zohledňovaly. Nově půjde o program „Akademie budoucnosti“, nedávno jsem ho probíral i s Czexpats in Science. Zatím není ještě úplně dotažený, nyní se v Radě pro výzkum, vývoj a inovace vypořádávají připomínky.

V souvislosti se změnou vedení Akademie věd se mluvilo také o zlepšení komunikace s pracovišti. Jak s nimi chcete posilovat vztahy?

Uvědomuji si, že mnohé naše agendy spolupráci s pracovišti vyžadují. Zrovna na příští jednání jsme pozvali Martina Hofa, ředitele Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského, který nám představí, jak se vyvíjí výzkumné zaměření jeho pracoviště v posledních letech. Specifickou roli v této souvislosti sehrávají Rady pracovišť. Musím přiznat, že v tomhle cítím dluh a radám se ho pokusíme „splatit“. Byl jsem ale, a stále také jsem, v kontaktu s nedávno ustavenou platformou předsedů a předsedkyň Rad pracovišť. Máme tedy na čem stavět.

Pavel Baran byl v roce 2021 zvolen předsedou Vědecké rady AV ČR, v roce 2025 funkci obhájil. Je členem předsednictva Akademické rady AV ČR.

Roste i podpora transferu znalostí a technologií, a jak jste zmínil, bude i součástí agendy jednoho z vašich místopředsedů. Jak se do podpory transferu zapojí?

Transfer bude mít v našem programu výrazné místo. Místopředseda Joe Lazar problematiku zvládá nejen koncepčně, ale i prakticky, což opakovaně prokazuje, tudíž k podpoře transferu znalostí určitě přispějeme.

Jak se vlastně díváte na transferování oborů z třetí vědní oblasti?

Můj pohled vystihuje Koncepce transferu a zhodnocování znalostí AV ČR s důrazem na potenciál společenských a humanitních věd.

Čím konkrétně?

Dovolím si z koncepce citovat. „Stejně jako se sociokulturní a politické fenomény prolínají s technologickým rozvojem, tak i velké společenské výzvy jsou vzájemně provázané a vyžadují dialog společenských a humanitních věd s vědami přírodními a technickými... Mnohé výstupy společenských a humanitních věd mají navíc zcela autonomní potenciál přinášet společensky prospěšná řešení, bez nutnosti přímé vazby na objevy technických a přírodovědných oborů.“ Za mě pregnantně vystiženo.

Ve vědní politice se pohybujete už několik let. Jak hodnotíte současnou atmosféru?

Už jsem zmínil, že mi vědní politika Akademie věd leckdy připomíná surfování na vlnách kvůli opakujícím se pokusům o takzvanou „symetrickou konsolidaci“ systému vědy a výzkumu – tedy systému bez Akademie věd jako „samosprávné“ vědecké instituce. Za opakovanými snahami se neskrývá nic jiného než boj o moc, peníze a vliv jednotlivých aktérů a zájmových skupin. Tak to prostě je. Stačí se ale podívat do Německa a na jeho „čtyřlístek“ silných neuniverzitních organizací. To je teprve „asymetrie“, že?

Je situace u nás horší než třeba před deseti lety?

Aktuální pokusy o „konsolidaci“ jsou sofistikovanější a méně průhledné. Tehdy šlo o prostý záměr Akademii věd „vyhladovět“. Dnes o legislativní likvidaci.

Ubráníme se i tentokrát?

Věřím, že se Akademie věd a její reprezentace naučila podobné „kousky“ rozpoznat, včas na ně upozorňovat a reagovat – a to i směrem k veřejnosti. Také proto o celé záležitosti mluvím naprosto otevřeně.

Kdybyste měl neomezené zdroje, do jakých výzkumů byste je investoval?

Zapomenu na chvíli na svět omezených finančních zdrojů a s ním souvisejících pravidel. Osobně mě fascinuje výzkum mozku, kvantová fyzika a filosofické aspekty kulturní a sociální antropologie. Takže do nich.

Kde vidíte Akademii věd za pět let?

Připomenu svoji tezi „značka ideál“, s níž jsem se ucházel o post předsedy Vědecké rady. Aby se vědci a vědkyně na našich pracovištích mohli naplno věnovat špičkovému výzkumu, aby jejich pozice byly finančně i institucionálně stabilní s garancí svobody a autonomie vědeckého bádání. V takovém rozpoložení bych rád Akademii věd viděl třeba i dříve než za pět let.

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Prisel-cas-abychom-znovu-obratne-surfovali-na-vlnach-rika-Pavel-Baran-00001>